

ДУШАН РАДИЋ (1929, Сомбор–2010, Београд)

Душан Радић се родио 1929. године у Сомбору где је завршио основну школу и започео похађање гимназије, а истовремено је одлазио на часове у музичку школу Српског црквеног певачког друштва код др Људевита Киша. Наставио је школовање у Другој мушкој гимназији у Београду 1941. године, а упоредо је ишао на часове клавира код професорке Зинаиде Грицкат у Музичкој школи „Станковић”. По личном сведочењу, није био неки нарочити ученик клавира, али му је зачудо клавирска техника напредовала. Тако он у својој аутобиографији истиче: „Зазирао сам од скала, трозвука и различитих вежби („етида”) и долазио на часове срамотно неспреман, што је госпођу Грицкат чинило веома несрећном. Уписивала ми је у свеску порука родитељима опомене, јединице, али моја лењост није попуштала. Зачудо, ипак сам технички напредовао. Желео сам да свирам музику, а не празне жонглеријаде.” Схватио је да је музика његов позив и уписао је Музичку академију у класи проф. Миленка Живковића. Ту се поново суочава са свирањем клавира и присећа се како га је на Академији госпођа Алиса Бешевић подстицала да упише и клавијирски одсек поред композиције, али му је то било премного и како он каже „непотребно за мој композиторски рад”. Радић у тој књизи каже како је он по клавијирској техници био далеко испред својих колега са Одсека за композицију Енрика Јосифа и Боривоја Симића, али да то не важи за Василија Мокрањца који је, поред композиције, имао диплому пијанисте. Међутим, ово познавање клавијирске технике му је помогло у компоновању за клавир, што је показао већ током студија.

Већ у студенстким данима испољавао је склоност ка иновативности и трагао је за другачијим изражајним средствима од оних који су тада преовладавали у виду музике писане у позноромантичком, или соц-реалистичком стилу. Фолклор и народно музичко наслеђе је ретко користио као инспирацију, али су поједине дечје и народне песме биле конструктивни елементи у изради појединих његових дела, од којих се нарочито истиче хорска свита „Гунгулице”. Радић за глас пише подједнако захтевне деонице, као и за инструменте, наглашавајући његов потенцијал за добијање разних звучних ефеката.

Радић скреће пажњу јавности на себе извођењем композиције за клавир соло „Соната леста”, коју је у Београду извела пијанисткиња Мирјана Шуица. Под менторством проф. Живковића, Радић је дипломирао 1954. године са композицијом писаном за симфонијски оркестар „Симфониета” у три става, коју је извела Београдска филхармонија под управом диригента Живојина Здравковића. Следи богат и садржајан период у којем се Радић испољава као веома талентован композитор, који мења дотадашње токове савремене музике у Југославији, што потврђује и савремена музичка критика, која се у једном тренутку поделила *pro et contra* по питању онога што доноси и уноси у савремене токове његова музика. Радићеве композиције су све чешће биле на репертоару, а у њиховом извођењу су учествовали најбољи оркестри, музичари и драмски уметници. Тако је премијерно јавно изведена његова вокално-инструментална кантата „У очекивању Марије”, а извели су је Београдска филхармонија, хор Радио Београда, уз суделовање сопрана Бисерке

Цвејић и драмског уметника Љубомира Тадића, а под управом чувеног диригента маистра Оскара Данона 1957. године. Београдска филхармонија је исте године извела и Радићев „Дивертименто” за гудачки оркестар, виолина и ударалке. Те, по много чему, за Радића прекретне године, он одлази у Париз на усавршавање код Оливиеа Месиена и Дариуса Миоа, чувених француских композитора и педагога. Вратио се потом у Београд и пост дипломске студије завршио је у класи свог некадашњег професора Живковића. Француска култура је на својеврстан начин обележила Радићев живот и утицала на његову уметност, али и на појаву и понашање.

Након усавршавања у Француској, Радић је у више наврата одлазио на мајсторске курсеве у Рим, Варшаву, Москву, Ригу, Кијев, Санкт Петербург, Праг, Лондон и друге градове. Провео је четврт века као слободан уметник да би потом, захваљујући залагању декана Рудолфа Бручија, постао професор на Академији уметности у Новом Саду где је и остао, бавећи се педагошким радом, све до пензије.

На композиторску сцену Радић је у Београду, у ондашњој Југославији, наступио девет година након Другог светског рата, где је у једном новом поретку владао дух обнове и напретка, обележен социјалистичко-реалистичким тенденцијама у уметности. Међутим, с обзиром на то да се након Резолуције Информбироа 1948. Југославија у спољно-политичком па и културном погледу све више окретала ка Западу, Радић је могао да истражује нове тенденције и начине израза, што га је још на студијама већ привлачило у креативном погледу. Радић је за свој радикалан приступ компоновању без компромиса једном приликом рекао: „Није никакво чудо што се тадашњи мој став у музици чинио радикалним; он то и јесте био, с обзиром на прилике у којима је настајао. Мој став, уздигнут од критичара као транспарент рушења старе добре музике, био је, у ствари, само нормалан протест против масовне производње неоригиналних композиција за забаву и бескрајно понављаних разрада соцреалистичких тема. Забуне су ме пратиле и касније, јер се никад нисам налазио на линији званичне моде.”

За овакво сагледавање и бунт против главних тенденција у музичкој уметности, имао је пуну подршку свог професора Миленка Живковића, који је једном приликом рекао: „Данас, кад Југославија добија у међународној политици све важнију улогу, јасно је да не можемо остати ограђени кинеским зидом од културних збивања око нас. Ми бисмо учинили неопростиву културну грешку ако бисмо затварали очи (тачније речено уши) пред данашњом музиком Запада, односно, када бисмо игнорантски пролазили мимо савремених уметничких проблема западноевропске музике – ма колико они били различити (уколико су различити) од наших уметничко-идеолошких стремљења и страни нашим потребама”.

То је било време такозваног умереног соцреализма, где је комунистичка партија била мање опресивна према уметницима, а сами уметници морали су да буду сналажљиви и понекад су били принуђени да користе и вештине дипломатске праксе. Сам Радић каже како су на састанцима Удружења композитора Југославије седели и „другови” из Централног комитета задужени

за културу: „Дискусије у оквиру Удружења композитора одржаване су под будним оком Радована Зоговића и Оскара Данона. Говорило се о комуникативности уметника с масама, о разумљивости и пријемљивости музике, о употреби фолклора, о народним обрадама, о „здравим снагама”, о „лакој радној музици” итд. Ја сам тада био довољно млад и тврдоглав те сам успео да устрајем на своме путу”.

Душан Радић је био велики индивидуалиста, али је такође знао да му је подршка и креативна комуникација са старијим колегама уметницима од изузетног значаја. Радић се кретао у круговима интелектуалне елите па су се у његовој непосредној близини налазили и сликар Марио Маскарели, редитељ Душан Макавејев, као и можда најзначајнији сарадник и пријатељ, песник Васко Попа. Текст је био необично важна компонента у Радићевим делима и не чуди, стога, што је он за своја дела користио стихове можда и најчувенијег српског модернисте поете Васка Попе, који је био његов савременик.

Међутим, оно што представља несвакидашњу појаву у стваралаштву Душана Радића у односу на друге композиторе савременике јесте начин на који он компоује вокална и вокално-инструментална дела. Дакле, по сопственом сведочењу, Радић најпре у глави замисли музичко дело, а потом тражи адекватан текст који ће бити погодан за ту одређену музику.

Радић је аутор око две стотине радова различитих жанрова и структура. Његово дело је веома значајно, обимно и свестрано. Написао је две опере: „Љубав то је главна ствар” и „Смрт мајке Југовића”; балет: „Балада о месецу луталици”; оркестарска дела: „Симфониета”, „Кончертино за кларинет и оркестар”, „Варијације на народну тему”, „Симфонијске слике”, „Дивертименто за гудачки оркестар”, „Синфонија Серена”, неколико дела камерне музике: „Соната леста за клавир”, „Четири сонатине за клавир”, „Три прелудијума за клавир”, „Багатела за дувачки квинтет и хорска свита „Гунгулице”. Најзначајнија су, међутим, вокално-инструментална дела: „Списак”, „Ћеле кула”, „У очекивању Марије”, „Успавана земља”, триптих „Опседнута ведрина”, „Учитељи”, „Вукова Србија”, „Гласови са Шумарица”, „Похвала Ватри”, „Вучја со” и „Ораторио профано”.

Душан Радић је деловао и на пољу такозване примењене музике и у овој области је остварио запажене резултате компоујући музику за око двадесетак југословенских, српских и страних филмова, као и за неколико позоришних представа, радио и телевизијских драма. Посебно је запажен његов рад са инострним филмским кућама Европе и САД-а. Радић је компоновао музику за тада чувене филмове: „Сибирска лејди Магбет”, „Дуги бродови”, „Џингис Кан”, али и за домаћа остварења: „Мачак по шљемом”, „Низводно од сунца”, „Мушкарци”, „Први пут с оцем на јутрење” и друге.

Композиције су му извођене за живота и након смрти, а изводили су их најпрестижнији оркестри, ансамбли и солисти Србије, Југославије и европских земаља. Композиције су му извођене на Бемусу, Трибини музичког стваралаштва у Опатији, Бијеналу у Загребу, Трибини композитора у Београду, као и у иностранству – у Штокхолму, Соренту, Ћенови, Венецији и другим градовима.

Био је члан Савеза композитора Југославије и Удружења композитора Србије. За дописног члана Српске академије наука и уметности изабран је 1972. године, а за редовног 1983. године. Бавио се и писањем песама и објавио је неколико збирки: „Дечји врт”, „Весела пловидба” и „Привиђење правог пута”. Написао је и својеврсну аутобиографију „Трагови балканске врлети: време – живот – музика”, у издању Београдске књиге 2007. године.

Добитник је више награда и признања у земљи и иностранству, а од тога треба издвојити Награду Савеза композитора Југославије (1954), Октобарску награду Града Београда (1959), Награду „Петар Коњовић” (1972), Награду Пулског филмског фестивала, као и Награду италијанског града Верчелиа „Diploma di Merito rilasciato” (1952).

Умро је 2010. године у Београду.

Музички примери:

Душан Радић, [Списак](#) (13 крокија за 13 извођача оп. 14 бр. 1 на стихове Васка Попе);

Душан Радић, [Кантата „Ђеле кула”](#) на стихове Васка Попе.